

STELLARIUM,

een van de astronomische handschriften uit de Bibliotheca Corviniana

Koning Matthias Corvinus verzamelde in zijn bibliotheek in het koninklijk paleis op de burcht van Buda (Budavár) een keur van handschriften en vroege drukken, niet alleen op religieus en historisch gebied maar ook op wetenschappelijk gebied. Hij bezat werken over filosofie, theologie, retorica, astronomie, geografie, medicijnen en militaire technologie.

Onder de astronomische handschriften was *STELLARIUM*, geschreven ca. 1480 door Johannes Tolhopff. Tolhopff was astronoom, dichter en wiskundige. Hij begon zijn studies in 1465 aan de universiteit van Leipzig. Waarschijnlijk kende hij persoonlijk de wetenschapper *Regiomontanus*, die in 1466-67 aan deze universiteit een lectoraat verzorgde. Van 1472 tot 1475 was Tolhopff hoogleraar aan de pasgestichte universiteit van Ingolstadt. In 1476 presenteerde hij in Rome aan paus Sixtus IV zijn werk over de bewegingen van de planeten '*De motibus celestium nobilium*'. Hij relateerde de positie van de planeten aan de meridiaan van Rome.

Het soevenirvelletje *STELLARIUM*

De omranding is een kopie van de openingspagina van het handschrift. De tekst in het middendeel werd vervangen door negen helderblauwe vignetten. Ze dragen de marmeren en jade beeltenis van respectievelijk Matthias Corvinus en zijn echtgenote Beatrix van Aragon. Beide sculpturen zijn tegenwoordig in het Nationaal Museum van de stad Boedapest tentoongesteld. De drie vignetten in het midden dragen de tekst met de aankondiging van de tentoonstelling. Zie de afbeeldingen hierna. Het kleurverschil van beide stukken is o.a. een gevolg van het van internet kopiëren van het originele blad van het handschrift. In de medaillons rechts in de rand zien we het Hongaarse koningspaar met Johannes Tolhopff.

Vanaf 6 april tot 6 oktober 1990 werd in de Koninklijke Bibliotheek van Boedapest een tentoonstelling gehouden over de Biblioteca Corviniana naar aanleiding van de 500ste sterfdag van Matthias Corvinus. Daar werd ook het *STELLARIUM* getoond. Het velletje met de negen blauwe vignetten (die zijn dus niet geldig voor frankering; ze hebben ook geen waarde aanduiding) werd beschikbaar gesteld door de Hongaarse Post als reclame voor die tentoonstelling.

Met nadruk wijs ik er op dat het velletje niet-postaal is en daarom jammer genoeg niet kan worden getoond in een verzameling in de wedstrijdklasse. Voor de Open Klasse en bij niet te beoordelen verzamelingen in de propagandaklasse is het een aanwinst!

Tolhopff in Hongarije

Op uitnodiging van Matthias Corvinus kwam Tolhopff in 1480 van Leipzig naar Buda. Daar bood hij de koning een soortgelijk werk aan als dat voor de paus: een vereenvoudigde tabel van de bewegingen van de planeten, gebaseerd op het middelpunt van het universum. Dit handschrift bevatte data voor de Buda-meridiaan vanaf 1463 en de volgende 49000 jaar. Het speciale voorbeeld was uitgerekend voor de 6de mei 1480.

Matthias bewonderde hem en zijn werk zeer en nam Tolhopff op in de gelederen van de Hongaarse adelstand als beloning voor zijn inspanningen. In het schrijfatelier in het kasteel van Buda werd de codex gekopieerd.

Twee van de miniaturen hierin zijn de moeite waard nader te bekijken.

De eerste beeldt de Romeinse god Janus uit; deze godheid was opgenomen in het wapenschild van Tolhopff. Een kopie van Tolhopff's adelsbrief werd een aantal jaren geleden bij toeval ontdekt in de bibliotheek van de universiteit van British Columbia (USA).

Een tweede miniatuur stelt Hercules voor, die de Hydra/het monster van Lerna doodt. Deze afbeelding zou wijzen op koning Matthias zelf. Na zijn zege over de Turken werd de Griekse mythologische held de metafoor voor koning Matthias. De volken van Europa die onder het Turkse juk zuchtten vertrouwden op hem. De parallellen Matthias-Heracles en Turken-monster werden algemeen gebruik.

Verdere lotgevallen van het handschrift

Tussen 1618 en 1653 wist hertog August van Braunschweig (1579-1666) negen Corvinus-handschriften te bemachtigen voor zijn uit 35.000 boeken bestaande bibliotheek, die hij in de Dammfestung tegenover het hertogelijk slot in Wolfenbüttel had ondergebracht. Het eerste van de negen was *STELLARIUM*, geschenk van zijn tante markgravin Elisabeth von Brandenburg, geboren hertogin van Braunschweig-Lüneburg.

Waar *STELLARIUM* vanaf 1490 na het overlijden van Matthias Corvinus is geweest en hoe het handschrift bij de markgravin terecht kwam is niet helemaal zeker. Het is zeer waarschijnlijk dat zij het gekregen heeft van haar vader Georg von Brandenburg-Ansbach, die getrouwd is geweest met Beatrice de Frangepan en deze Beatrice was de echtgenote geweest van János, de onwettige zoon van koning Matthias.

Er kennelijk wel goed gezorgd voor de codex, want de blauwfluwelen band is nog de originele. Dat zien we niet zo vaak bij een middeleeuws handschrift.

Na de opheffing van alle Duitse vorstendommen(tjes) na de Eerste Wereldoorlog (1919) en de stichting van de Weimar Republiek kwam de hertogelijke bibliotheek aan de stad Wolfenbüttel. *STELLARIUM* hoort nu tot de negen Corvinus-handschriften (Cod.Guelf.84.1 Aug.2°) die in bezit zijn van de Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel.

Joke van Strien

Bronnen:

Voor dit artikel zijn diverse websites op Internet geraadpleegd, oa de site van de Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel en die van de Országos Széchényi Könyvtar in Budapest..